

Nõukogude noorsoo kangelaslikkus

J. Meituse ooper „Noor kaardivägi“ Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri „Estonia“ laval

Nõukogude heliloojate tähtsaimaks ülesandeks on luua täisväärtuslikke ooperid kaasaegsetel teemadel. Kujutada meie suurt kaasaega ooperivormis on väga vastutusrikas ülesanne, ning just seepärast tunnevad nõukogude inimesed siirast rõõmu edusammudest nõukogude tänapäeva kujutava ooperi loomise alal.

J. Meituse ooper „Noor kaardivägi“ kuulub kaheldamatult nõukogude tänapäeva kajastavate ooperite parimate saavutuste hulka. „Estonia“ teater on selle ooperi lavastamisega näidanud, et ta suhtub täie tõsidusega rahvahulkade kommunistliku kasvatamise üllasse ülesandesse.

J. Meituse ooper on kirjutatud A. Fadejevi romaani „Noor kaardivägi“ järgi koostatud A. Malõško libretole. Libretist ning helilooja on valinud romaanist kõige eredamad leheküljed, mis noorte krasnodonlaste võitlust fašistide vastu edasi andes on üldistuseks kogu nõukogude noorsoole, ning loonud sellest haarava dramaturgilise teraviku. Ooperis on veenvalt esile toodud nõukogude noorte tüüpilised iseloomujooned: nende patriotism, heroilisus, vaenlase piiritu vihkamine ning vaprus, mis ei jäta neid maha ka kõige raskemal katsumishetkil. Sealjuures on nad ometi hingelt noored, unistades õnnest ning armastusest, õppimisest ja tööst. Ooperis väljendub kogu nõukogude rahva paindumatu võitlusvaim, kes partei ja seltsimees Stalini juhtimisel Suure Isamaasõja raskeimalgi päe-

vil ei kaotanud hetkekski usku lõplikku võitu.

Kõike seda on helilooja J. Meituse suutnud muusikaliste väljendusvahenditega realistlikult edasi anda. Ooperi muusika haarab oma rahvalikkusega, eredate muusikaliste kujude, romantilise paatose ning sügava dramatismiga. J. Meituse on muusikaliselt õnnestunud iseloomustanud just nõukogude noorus, kus üldise lüüriilise alatoon juures on saavutatud sügav romantiline tunnetus. See nooruslik lüürika, tunnete lihtsus ning siirus, südame puhtus, teevad noored ooperi kangelased kuulajatele eriti lähedasteks.

Muusikaliselt mõjuvad on ooperis ansamblid ja koorid, millega autor määrab selle põhiolemuse rahvadraamana. Nii on kogu ooperi haaravamaid kohti töötusestseen teise vaatuses esimese pildi lõpus ning komsomoli laul vangla pildis. Komsomoli laulus on helilooja saavutanud lihtsa, kuid emotsionaalse meloodiaga ning energilise revolutsioonilise marsi rütmiga haarava heroilisuse. Siin ei väljendu mitte ainult noorte krasnodonlaste, vaid kogu nõukogude rahva tunne, mida ka lavastuses on õnnestunud sümboliseeritud.

Noortest krasnodonlastest on muusikaliselt eredamalt iseloomustatud Tjuleni ja Ljuba Ševtsova, milles peale kangelaslikkuse avalduvad selgesti ka nende isikupärased jooned. Oleg Koševol, põrandaaluse organisatsiooni juhti tutvustatakse emaga jumalagajatu-

stseenis ja lüüriilises aarias 2. vaatuses esimeses pildis, kui õrna noorukit, kellest edaspidi kasvab väija kindlloomuline noorte juht. Ka teiste noorte muusikalistes iseloomudes, nagu Ulja Gromova, Klava Kovaleva ja Valja Borts, domineerib lüüriiline põhitoon, millele aga edaspidises arengus lisandub heroilisi jooni. Parteij vastutavate ja juhtivate töötajatenäidatud ooperis Ivan Protsenko ja Andrei Valkot. Kui esimene on siiski episoodiline kuju, keda kohetame vaid esimeses vaatuses evakueerimise organiseerijana, siis Andrei Valko on pidevalt noortega, olles neile elavaks eeskujuks rasketel katsumissilmapiikudel (ülekuulamise- ja vanglastseen). Andrei Valko osaga, mis läbib kogu ooperit, on ooperi autorid vältinud Fadejevi romaani esimese variandi puudust ning toovad esile partei juhtiva osa nõukogude partisaaniliikumise organiseerimisel. Nende kujude muusikaline iseloomustus jääb aga pinnapealseks.

Hoolimata noorte krasnodonlaste muusikalisest iseloomustamisest üldiselt lüüriilisel pinnal, on ooperis küllalt sügavat dramatismi, milles eriti tõuseb esile orkestri osa Kaasakiskuva dramaatilisusega on kujutatud krasnodonlaste vandetöötus, gestapo ülekuulamisstseen, noorte kaardiväelaste hukkamine ning terve rida teisi sündmusi.

J. Meitusel on õnnestunud rakendada orkestrit täiel määral ooperi dramaturgilise idee teenistusse. Juuba avamängus kõlab kaks teemat,

mis kujutavad endast ooperi põhilist konflikti. Saksa fašistide võikuse ja õeluse teemale vastandatakse nõukogude rahva heroilisuse teema. Erilise jõu omab nõukogude rahva heroilisuse teema 2. vaatuses 1. pildis, kus Tjuleni kaudu saadakse teada kaevurite mõrvamisest ning ooperi lõpus, kui noored kaardiväelased viiakse hukkamisele. Vähe ralhuldab aga muusika, mis järgneb seltsimees Stalini kõnele 3. vaatuses. Siin ootaks eriti ulatuslikku ning haaravat orkestripartiidi, mis väljendaks rõõmu, kindlust ning usku lõplikku võidusse, nagu seda suure juhi sõnad kutsusid esile kogu nõukogude rahvas. Ooperis järgneb aga pärast lühikest pateetilist osa kahvatu retsitatiiv, mis ei anna edasi selle momendi tähtsust ja suurst.

„Estonia“ teater on J. Meituse ooperi „Noor kaardivägi“ lavastuses rakendanud terve rea noori soliste kahes koosseisus, võimaldades hea ülevaate meie ooperijõudude järellkasvust. Noored näitasid ennast üldiselt heast küljest, õigustades täiesti nende rakendamist vastutavatesse ülesannetes. Vokaalse külje mõningad puudujäägid kattis sisemine temperament, reaalne ja veenev esituslaad. Suurepäraseid kujude noortest krasnodonlastest andsid Enno Eesmaa Sergei Tjuleniina, Klaudia Tiidus Ljuba Ševtsovana, Viktor Gurjev Oleg Koševoina ja Ants Aasma Vanja Zemnuhhovina. Kahtlemata kuuluvad need osad noorte ooperinäitlejate parimate saavutuste hulka. Ludmilla Issakova, Valja Bortsina ja Aino Külvand Klava Kovalevana moodustasid eelmistega ühtlase ansambli.

Enno Eesmaa näitas sügava veenvusega fašiste kirglikult vihkavat nõukogude noort patriooti, andes sealjuures hästi edasi tema iseloomu omapära, tegutsemistungi, milles mõnikord avaldus järelemõtlematus ning mitte küllaldane ettevaatlikkus. Vokaalselt suutis ta

hästi ilmestada mitmesuguseid meeleolu varjundeid.

Loominguliseks võiduks Klaudia Tiidusele on Ljuba Ševtsova osa. Noor näitleja tõi tõetruult esile selle mitmepalgelise osa erinevad nüansid. Ta oli ehtne oma teesklikes stseenis saksa ooberstiga, näidates moraalset üleolekut vaenlasest ka selles hädaohtlikus ja keerukas olukorras, ta esines täis nakatavat nooruslikku rõõmu 3. vaatuses Koševoid korteris ning kangelasmeelt vanglastseenis, hetkekski unustamata vaenlase kirglikku vihkamist. K. Tiidus saavutas Ljuba osa realistliku esituse nii mänguliselt kui ka laululiselt. Ka Aino Külvand tuli teises koosseisus selle raske osaga üldjoontes hästi toime. Kui temal jäi puudu veel lavalisest sundimatusest ning häälelisest kergusest näiteks stseenis ooberstiga, siis mõjus ta veenvalt dramaatilistes kohtades, eriti mõjuvalt aga vanglastseenis, kus tema aaria kutsus esile publiku õigustatud kiiduavalduse. Aino Külvand on lühikese ajaga vokaalselt tublisti kasvanud, ta hääle on kogu ulatuses kõlav ning kandev. Hoiduda tuleks aga kalduvusest forsdeerimisele, mis nüüd veel kohati esines.

Viktor Gurjev on laulja, kes mõistab hingestada muusikat. Ta kehastas ooperis põrandaaluse organisatsiooni juhti Oleg Koševoid sügava seesmise veenvusega ning haarava lihtsusega. Eriti usutav oli ta lüüriilistes stseenides, nagu aarias 2. vaatuses 1. pildis ning lüüriilises duetis Uljaga. Gurjevi esituses oli küllalt Olegile kui juhile omast otsustavust ning heroilisust, kuigi muusikaline osa seda eriti ei soodusta.

Ants Aasma Vanja Zemnuhhovina andis meelde jääva kuju. Suurt seesmist keskendatust ning sügavat vihkamist fašistide vastu näitas ta eriti ülekuulamise stseenis, kus ta gestapolasele Brücknerile heitis näkku needuse.

Kangelaslikkus

Akadeemilise Ooperi- ja val

stseenis ja lüüriilises aarias 2. vaatuse esimeses pildis, kui õrna noorukit, kellest edaspidi kasvab väija kindlloomuline noorte juht. Ka teiste noorte muusikalistes iseloomudes, nagu Ulja Gromova, Klava Kovaleva ja Valja Borts, domineerib lüüriiline põhitoon, millele aga edaspidises arengus lisandub heroilisi jooni. Partei vastutavate ja juhtivate töötajatena on näidatud ooperis Ivan Protzenko ja Andrei Valkot. Kui esimene on siiski episoodiline kuju, keda kohatame vaid esimeses vaatuses evakueerimise organiseerijana, siis Andrei Valko on pidevalt noortega, olles neile elavaks eeskujuks rasketel katsumissilmakudel (ülekuulamise- ja vanglastseen). Andrei Valko osaga, mis läbib kogu ooperit, on ooperi autori vältinud Fadejevi romaani esimese variandi puudust ning toovad esile partei juhtiva osa nõukogude partisani liikumise organiseerimisel. Nende kujude muusikaline iseloomustus jääb aga pinnapealseks.

Hoolimata noorte krasnodonlaste muusikalisest iseloomustamisest üldiselt lüüriilisel pinnal, on ooperis küllalt sügavat dramatismi, milles eriti tõuseb esile orkestri osa Kaasakiskuva draamatilisusega on kujutatud krasnodonlaste vandetootust, gestapo ülekuulamisstseen, noorte kaardiväelaste hukkamine ning terve rida teisi sündmusi.

J. Meitusel on õnnestunud rakendada orkestrit täiel määral ooperi dramaturgilise idee teenistusse. Juba avamängus kõlab kaks teemat,

mis kujutavad endast ooperi põhilist konfliktit. Saksa fašistide võikuse ja õeluse teemale vastandatakse nõukogude rahva heroilisuse teema. Erilise jõu omab nõukogude rahva heroilisuse teema 2. vaatuse 1. pildis, kus Tjulenini kaudu saadakse teada kaevurite mõrvamisest ning ooperi lõpus, kui noored kaardiväelased viiakse hukkamisele. Vähe rahuldab aga muusika, mis järgneb seltsimees Stalini kõnele 3. vaatuses. Siin ootaks eriti ulatuslikku ning haaravat orkestripartiid, mis väljendaks rõõmu, kindlust ning usku lõplikku võidusse, nagu seda suure juhi sõnad kutsusid esile kogu nõukogude rahvas. Ooperis järgneb aga pärast lühikest pateetilist osa kahvatu retsitatiiv, mis ei anna edasi selle momendi tähtsust ja suurust.

„Estonia“ teater on J. Meituse ooperi „Noor kaardivägi“ lavastuses rakendanud terve rea noori soliste kahes koosseisus, võimaldades hea ülevaate meie ooperijõudude järelekasvust. Noored näitasid ennast üldiselt heast küljest, õigustades täiesti nende rakendamist vastutavatesse ülesannetesse. Vokaalse külje mõningad puudujäägid kattis sisemine temperament, reaalne ja veenev esituslaad. Suurepäraseid kujud noortest krasnodonlastest andsid Enno Eesmaa Sergei Tjuleninina, Klaudia Tiiduse Ljuba Ševtsovana, Viktor Gurjev Oleg Koševoina ja Ants Aasma Vanja Zemnuhhovina. Kahtlemata kuuluvad need osad noorte ooperinäitlejate parimate saavutuste hulka. Ludmilla Issakova, Valja Bortsina ja Aino Külvand Klava Kovalevana moodustasid eelmistega ühtlase ansambli.

Enno Eesmaa näitas sügava veenvusega fašiste kirglikult vihkavat nõukogude noort patriooti, andes sealjuures hästi edasi tema iseloomu omapära, tegutsemistungi, milles mõnikord avaldus järelemõtlematus ning mitte küllaladane ettevaatlikkus. Vokaalselt suutis ta

hästi ilmetada mitmesuguseid meeleolu varjundeid.

Loominguliseks võiduks Klaudia Tiidusele on Ljuba Ševtsova osa. Noor näitleja tõi tõetruult esile selle mitmepalgelise osa erinevad nüansid. Ta oli ehtne oma teeskuses stseenis saksa ooberstiga, näidates moraalselt üleolekut vaenlasest ka selles hädaohtlikus ja keerukas olukorras, ta esines täis nakatavat nooruslikku rõõmu 3. vaatuses Koševoid korteris ning kangelasmeelt vanglastseenis, hetkekski unustamata vaenlase kirglikku vihkamist. K. Tiidus saavutas Ljuba osa realistliku esituse nii mänguliselt kui ka laululiselt. Ka Aino Külvand tuli teises koosseisus selle raske osaga üldjoontes hästi toime. Kui temal jäi puudu veel lavalisest sundimatuset ning häälelisest kergusest näiteks stseenis ooberstiga, siis mõjus ta veenvalt draamatilistes kohtades, eriti mõjuvalt aga vanglastseenis, kus tema aaria kutsus esile publiku õigustatud kiiduavalduse. Aino Külvand on lühikese ajaga vokaalselt tublisti kasvanud, ta hääli on kogu ulatuses kõlav ning kandev. Hoiduda tuleks aga kalduvusest forsseerimisele, mis nüüd veel kohati esines.

Viktor Gurjev on laulja, kes mõistab hingestada muusikat. Ta kehtast ooperis põrandaaluse organisatsiooni juhti Oleg Koševoid sügava seemise veenvusega ning haarava lihtsusega. Eriti usutav oli ta lüüriilistes stseenides, nagu aarias 2. vaatuse 1. pildis ning lüüriilises duetis Uljaga. Gurjevi esituses oli küllalt Olegile kui juhile omast otsustavust ning heroilisust, kuigi muusikaline osa seda eriti ei soodusta.

Ants Aasma Vanja Zemnuhhovina andis meelde jääva kuju. Suurt seestmist keskendatust ning sügavat vihkamist fašistide vastu näitas ta eriti ülekuulamise stseenis, kus ta gestapolase Brücknerile heitis näkku needuse.

Ulja Gromovat esitas teises koosseisus Renate Maasing. See oli noore laulja esimene nõudlikum osa ooperis, milles ta näitas tõsisemaid mängulisi ja laululisi võimeid. Renate Maasing andis usutavalt edasi kangelasliku ukraina tütarlapse — patrioodi kuju. Ta omab ümarat, mahlakat häält, mis kõlab vabalt eriti keskregistris. Kõrgete nootidega seisab töö aga alles ees. Oma osadesse süvenenud olid ka Ludmilla Issakova ja Viivika Vasar Valja Bortsina ning Ilmar Kuusemets ja Roland Vahtmaa Jevgeni Stahhovitsina. Eriti tuleb esile tõsta Viivika Vasarat, kes juba esimeses osas näitas üles lavalist vilumust kui ka häälelisi võimeid.

Vanematest operilauljatest esinesid juba tuntud tasemega Stalini preemia laureaadid Tiit Kuusik Ivan Protzenkona, Meta Kodanipork Ulja Gromovana, Eesti NSV teeneline kunstnik Marta Rungi ja Linda Sellistemägi Olegi emana, Madli Poola Olegi vanaemana, Aaro Pärn Andrei Valkona, Heino Otto Zora Arutjunjantsina. Karakterseid olid Vootele Veikat gestapolase Brücknerina ja Ott Raukas saksa ooberstina.

Ooperi lavastus Stalini preemia laureadi Aleksander Vineri poolt noorte näitlejatega on tubliks saavutuseks. Lavastuses on teose idee — nõukogude rahva armastus kodumaa vastu, piiritu ustavus bolševike parteile ja suurele Stalinile ning sügav vaenlase vihkamine, mille nimel võitlesid ja surid noored kangelased, eredalt välja toodud. See põhiidee läbib kogu etendust, olgu siis noorte kaardiväelaste ringis, massistseenides või episoodides fašistlike timukatega. Realistlikult oli antud kahe maailma, kahe idee vastandlikkus. Üllad kommunismi ideed sünnitavad suuri inimesi, madal fašistlik rassiteooria aga mõrvareid. See avanes täie selgusega etenduse käigus. Nõukogude inimese vaimne üleolek fašistidest

oli seda selgem, et ei laskutud vaenlase karkeerimisele.

Lavastuse suureks väärtuseks on üldiselt elavad massi- ning ansamblistseenid. Haarav oli juba varemärgitud vandetootuse stseen, sügava elulisusega mõjus noorte koosviibimine Koševoid korteris, traagiline, kuid täis üllust ning vaimset suurust oli vangla ning noorte kaardiväelaste hukkamise stseen. Üldise lavastusliku õnnestumise kõrval ei saa jätta märkimata ka puudujääke, mille juured küll peituvad juba libretos ja muusikas. Nii ei suudetud lavastuslikult parandada 1. vaatuse kaleidoskoobilisust, mis pöördlava rohkete piltide kasutamise muutus veelgi kirjumaks ning episoodilisemaks. Ei olnud mõjuv ka ooperi lõpp, kus noorte kaardiväelaste surematust sümboliseeriv pilt viidi väljapoole ooperi muusikat. Just orkestris kõlab noorte kangelaste surematuse teema, mis oma võimsusega ning heroilisusega haarab kuulajat. Kui mahalaskmine toimuks pimedas lavaga, oleks seda mõjuvam valguses särava sümboolse pildi kerkimine muusika võimsal taustal. Ka massistseenid tööametli hoone aias, eriti aga sunniviisiliselt tööle värvatute konvoeerimine ei ole veel vajalikul määral viimistletud.

Orkester Stalini preemia laureadi Kirill Raudsepa juhtimisel juba avamängust peale näitas sügavat kaasaalamist ooperi tegevusele. Suur kõlajõud draamatilistes ja pehmus lüüriilistes stseenides, peen retsitatiivide saade, painduv dünaamika, kõla puhtus teevad au „Estonia“ ooperi orkestrile.

Lavapildid Eesti NSV teenelise kunstitegelase Aleksander Peegi poolt aitasid suurendada kogu ooperi realistlikku esitust.

Kokkuvõttes võib seda lavastust nimetada „Estonia“ kollektiivi silmapaistvaks saavutuseks.

A. VAHTER